

АНАЛИЗ НА ПАРАЗИТНИТЕ БОЛЕСТИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2019 Г.

*Изготвен от служители на отдел „Паразитология и тропическа медицина“,
НЦЗПБ: Проф. д-р Искра Райнова, доц. д-р Румен Харизанов, доц. Нина Цветкова,
д-р Райна Борисова, гл. ас. д-р Искрен Кафтанджиев, гл. ас. Елеонора Кънева,
Александра Иванова, Михаела Виденова, Галина Мездралийска*

Надзорът на паразитните заболявания в България се осъществява от Регионалните здравни инспекции (РЗИ), които предоставят данни на Националния център по заразни и паразитни болести (НЦЗПБ) и Министерството на здравеопазването (МЗ) за състоянието на паразитозите при хората. Съгласно чл. 27 от Наредба 21 на МЗ за реда за регистрация, съобщаване и отчет на заразните болести (ДВ. бр. 62/2005 г., изм. ДВ. бр. 52/2011 г., изм. и доп. ДВ. бр. 56/2014 г., изм. и доп. ДВ. бр. 5/2019 г.) в НЦЗПБ се изготвя епидемиологичен анализ на заразните болести за цялата страна.

СЪСТОЯНИЕ НА ПАРАЗИТОЗИТЕ

През 2019 г. в паразитологичните лаборатории в страната (включително РЗИ, частни лаборатории и НЦЗПБ) е изследван значителен контингент от 740 778 души, от които с положителен резултат за различни паразитози са диагностицирани 15 136 (2%) лица (Приложение 1). Тенденцията за увеличаване на инвазираните с паразити се запазва и през 2019 г., което на фона на намаляващото население на страната е изключително тревожно.

Местни паразитози. С най-голямо медико-социално значение от тази група са **ехинококозата** и **трихинелозата**. Тенденциите при тези две заболявания са за понижаване на случаите и заболяемостта при ехинококозата и липса на промяна в тези показатели при трихинелозата.

Ехинококоза. През 2019 година официално са регистрирани 192 лица, от които 168 (87%) с първична кистна ехинококоза и 24 (12.5%) с постоперативни рецидиви. Съобщените жени с ехинококоза са 102 (53%), а мъжете – 90 (47%). Средната заболяемост за годината е 2.74‰ и е малко-по-ниска от тази през 2018 г (2.9‰).

Най-засегнатата възрастова група е 55-59 г. – 33 заболели (17%), следвана от групата от 10 до 14 г. – 17 (8.9%), 25-29 г. – 15 (7.8%) и 50-54 г. – 14 (7.3%). Относителният дял на децата с ехинококоза от 0 до 19 години е висок – общо 35 (18,22 %), като в последните години се запазва в сходни високи стойности.

Според органната локализация на ехинококовите кисти традиционно най-засегнат е черният дроб - 133 пациенти (69.27%), с белодробна са 29 пациенти – (15.10%), с множествена ехинококоза са 6 (3.12 %), на слезката 5 – (2.60%) на бъбреците 3 – (1.56%) и с друга локализация - 16 пациенти (8.35%).

Стойностите на годишната заболяемост от ехинококоза в отделните области на страната варират в широки граници, като териториалното разпределение на случаите е неравномерно. Най-засегнати са областите Сливен със заболяемост 10.19‰,

Кърджали – 9.00‰, Силистра - 7.32‰ и Шумен– 6.96‰. Най-ниски са стойностите на този показател в регионите на Велико Търново, Монтана и Враца - 0.01 ‰. В областите Видин, Габрово, Кюстендил и Перник не е регистриран нито един случай на ехинококоза.

Трихинелоза. Съобщени са общо 149 лица, консумирали заразени с трихинелни ларви месо и месни продукти. Регистрирани са общо 5 епидемични взрива, от които един е с център Малко Търново (област Бургас), като са засегнати още София-град и Перник – общо 27 заболели; Крумовград (област Кърджали) със случаи в Пловдив и Хасково с 18 заболели, Стара Загора – 2 заболели, Симеоновград (област Хасково) – 4 заболели и един в София-град – 4. При всички взривове източникът е дива свиня. Заболелите са общо 55, от които 30 мъже и 25 жени. Общата заболяемост от трихинелоза през 2019 г. е 0,79‰. От заболелите 9 са на възраст от 1 до 19 т (Приложение 5).

Тенидоза. През 2019 г. са регистрирани 18 лица с тениаринхоза, обща заболяемост – 0.26‰, като случаи през годината са регистрирани в областите: Смолян – 6, Пловдив – 5, Сливен – 4 и Шумен – 3.

Геохелминтози. По отношение на *аскаридозата* и *трихоцефалозата* са изследвани 455 809 лица, основно по епидемиологични и профилактични показания. 57% от тях са изследвани в СМДЛ и лаборатории към МУ и НЦЗПБ, а 43% в системата на РЗИ. През 2019 г. с аскаридоза са диагностицирани 547 лица (заболеемост 7,87‰), като техният брой показва известно колебание през годините и за периода 2008 – 2019 г. средногодишно са 686. В тази връзка може да се констатира, че нивата на опаразитеност с аскаридоза в България са относително постоянни. Най-висок екстензитет е установен в областите Кърджали (3.1%), Благоевград (2.04%) и Добрич (0.25%) (среден екстензитет за страната 0.06%). При децата от ОДЗ са регистрирани 323 случая, или 59% от общия брой.

Диагностицирани с трихоцефалоза са 137 лица (заболеемостта е 1.9‰). Тази паразитоза се установява в по-горните възрастови групи, като за 2019 г. най-много са в групите 30-39 г. – 31 и 60-99 г. – 29 случая (Приложение 6). Региони с най-висок екстензитет за трихоцефалоза са: Варна – 0.3% (81 случая); Сливен – 0.2% (32 случая) и София-област – 0.16% (8 случая), като повечето са установени в социални домове за хора с ментални увреждания.

През 2019 г. в РЗИ са водили на учет 173 ендемични за аскаридоза селища. През годината от учет са свалени 13 селища (Приложение 7). С контролни мероприятия са обхванати 44 селища – 25.4% с население от 121 378 души. Диагностицирани са 88 лица с аскаридоза, а установената екстензиация е 0.07%.

Контактни паразитози. За *ентеробиозата* са изследвани общо 464 762 души, като средната екстензиация за страната е 1.66%. С изследвания за тази паразитоза са обхванати 163 879 деца от различни видове детски заведения и при тях установеният екстензитет е 2.36 %. Анализът на данните показва, че по отношение на ентеробиозата, засягаща предимно деца от организирани детски колективи, опаразитеността нараства през 2019 г. при сравнение с предходната година (2.28%).

Гиардиоза (Ламблиоза) - екстензитет 0.25% (заболеемост 16,4‰) при изследвани общо 455 520 лица. По-висока опаразитеност отчитат областите Ямбол,

Сливен, Ловеч и Русе. С изследвания са обхванати 119 353 деца от различни видове детски заведения и при тях установеният екстензитет е 0.31%.

Хименолепидоза – екстензитет 0.03%, като са изследвани 443 567 лица. Най-много случаи са регистрирани в отново в областите Ямбол – 59 (39 за 2018 г.), Сливен – 49 (31 за 2018 г.), Благоевград – 13 (2 за 2018 г.) и Варна – 9 (14 за 2018 г.)

Урогенитална трихомоназа. Общият брой изследвани лица е 4 536, като броят на положителните е 545 – 12.01%.

Опортюнистични паразитози.

Токсоплазмоза.

Изследвани са 14 242 лица, като положителен резултат е получен при 2 588 от тях. Средната серопозитивност за страната е 18.17%. Най-много са изследваните лица в София-град – 4 686, Пловдив – 4 337, Бургас – 2 442 и Варна – 1 227. Паразитологичните серологични изследвания за токсоплазмоза се осъществяват главно в частните лаборатории, в много случаи не се интерпретират и се налага повторно тестване и консултация в НЦЗПБ. Един случай на вродена токсоплазмоза е съобщен през годината в НЦОЗА.

Лайшманиози. През 2019 г. са регистрирани четири случая на висцерална лайшманиоза, от които три местни и един случай на внос на заболяването от Испания (заболяемост 0.06‰). Всички заболели са възрастни лица, като при един от тях изходът е летален (жена на 38 г.). Два от случаите са при лица от женски пол (обл. Благоевград) и два при лица от мъжки пол (обл. Пловдив и обл. Кърджали). Запазва се тенденцията от последните години основният брой случаи за се регистрират в област Благоевград, основно гр. Петрич и община.

Бластоцистоза.

Изследвани са общо 331 324 лица с 1 642 положителни – 0.50% екстензинвазия.

Пневмоцистоза.

Изследвани са 37 лица – 8 положителни, доказани с PCR в реално време в НРЛ „Диагностика на паразитозите“, НЦЗПБ.

Криптоспоридиоза.

Изследвани са 150 лица с 1 положителен резултат, екстензитет – 0.67%.

Внасяни паразитози. Общо са изследвани 1 890 лица. От тях български граждани са 96 и 1 794 са чужденци. Опаразитяване е установено при 102 (5,4%) - 98 чужди и 4 български граждани. През 2019 г. в сравнение с 2018 г. профилактичните изследвания за малария и други внасяни паразитози са по-малко, което е за сметка главно на броя на лицата в бежанските центрове

Малария. През 2019г. за малария са изследвани общо 1 140 лица в 8 области на страната и НЦЗПБ. От изследваните лица 47 са българи, а 1 093 са чужди граждани. Профилактично са изследвани 1 089 лица, а по клинични показания – 51. (Приложение 10). Регистрирани са 8 случая на внесена малария, 3 при български и 5 при чужди граждани (бежанци от Афганистан). Пет от случаите са причинени от инфекция с *P. vivax* и три с *P. falciparum*.

Други внасяни паразитози - при изследване на 1 377 лица за други внасяни паразитози са диагностицирани 93 чужденци: 30 с *B. hominis*, 20 - *G. duodenalis*, при 1 - *E. vermicularis*, 8 - *H. nana*, 6 с *A. lumbricoides*, 4 с *T. trichiuris*, 22 - *E. coli* и *A. duodenale*.

Не са регистрирани автохтонни вторични огнища, а на опаразитените е проведено своевременно лечение.

Дейности по надзора, профилактиката и контрола на паразитозите

Лабораторно-диагностична дейност.

През 2019 г. са изследвани общо 740 778 лица, от които с морфологични 725 978 (98%) и 14 800 (2%) със серологични методи. От общо 1 154 556 проби, с микроскопски методи са анализирани 1 139 256 (98.7%), а със серологични методи 15 300 (1.3%).

С паразитози през 2019 г. са диагностицирани 15 136 (2%) лица, от които с морфологични паразитологични методи са доказани 12 182 (80.5%), а със серологични – 2 954 (19,5%). Тенденцията за най-голям брой изследвани по профилактични показания се запазва и през отчетната година - 667 850 (91.70%), следвани от тези по епидемиологични 36 897 (5,07%) и клинични – 29 805 (4.09%) (Приложение 11).

В страната са извършени 1 360 520 анализи за паразитози, от които 1 345 220 са морфологични (98.9%) и 15 300 серологични (1.1%). От морфологичните изследвания водещи са: а) **нативните** – 544 904 (40,44%) б) **перианалните** – 442 322 (32,82%); в) **хелминтообогатителните** - 344 504 (25,56%), г) **оцветителните** – 8 752 (0,65%), д) „**други**“ 4560 (0,61%) и е) **културелните** -178 (0.01%). (Приложение 12).

Серологичните паразитологични изследвания са 15 300 (1.1%). Преобладават анализите, извършени с метода ELISA – 15 019 (98.2%), Запазва се броят на изследванията, извършени с реакция пасивна хемаглютинация (РПХА) – 281 (1.84%)

В паразитологичните лаборатории в РЗИ през 2019 г. са изследвани общо 218 942, от които с микроскопски методи 216 309 (98.8%) и 2 633 (1.2%) със серологични. Установените с микроскопски методи положителни пациенти са 5 480 (91.64%), а с имунологични – 500 (8.36%). Най-многоброен от контингента, изследван с микроскопски методи, е този по профилактични показания – 176 805 (82%), следван от контингента по епидемиологични 36 783 (17%) и по клинични показания – 2 721 (1%).

Извършените анализи в структурите на РЗИ Извършените анализи в структурите на РЗИ са общо 514 931 - с морфологични 511 850 (99.40%) и със серологични – 3 081 (0.60%) методи.

В националната система за външен контрол на качеството на лабораторната диагностика на паразитозите през 2019 г. са участвали както следва: Модул 1-Диагностика на паразитозите (серия 40) общо 80 лаборатории, от които 17 РЗИ и 63 МДЛ, болници и ДКЦ и в Модул 2-Диагностика на паразитозите (серия 41) общо 73 лаборатории, в това число 11 РЗИ и 62 частни лаборатории, болници и ДКЦ. Всички са получили сертификати за качество.

Отчетените данни показват, че лабораторната дейност в РЗИ се задържа в границите на 2018 г.

Противоепидемична, профилактична, контролна и организационно-методична дейности.

През 2019 г. структурите в РЗИ са извършили 130 епидемиологични проучвания – 104 за ехинококоза, 9 за тенидоза, 26 за трихинелоза, 7 за малария, 1 за лайшманиоза и 5 за гиардиаза. За всяко проучване е попълнена карта и случаят е съобщен в НЦЗПБ. В предепидемичният период на маларията и трихинелозата са изготвени писмени

указания до общо практикуващите лекари. През годината са планирани за проверка 3 996 обекта, от които са обхванати 3 176 с 12 815 проверки. От тях с лабораторен контрол са обхванати 1 727 обекта с 23 137 броя проби. В детските заведения са извършени 1 898 проверки и 578 тематични проверки. Издадени са 654 предписания, свързани със санитарно-хигиенния режим в ДЗ. В социалните домове за деца и юноши и в домовете за стари хора са направени 119 проверки, които са обективизирани с лабораторен контрол.

В лечебните заведения за доболнична и болнична помощ, както и на общопрактикуващите лекари, са извършени 594 проверки и е оказана организационно-методична помощ по контрола на местните и внасяни паразитози.

От околна среда са изследвани 854 броя проби – почва и пясък от детски площадки, води от открити и закрити водоеми. Изследвани са 278 проби от хранителни продукти. Пробите от битова среда са 8 777. Изготвените данни за дейностите по държавен здравен контрол са на базата на пълните отчети на 28 РЗИ в страната.

Повишаване на квалификацията на кадрите по медицинска паразитология в РЗИ и НЦЗПБ. Специалистите от паразитологичната мрежа (медици, биолози, лаборанти, сан. инспектори) по предварително изготвени план-графици са провели 11 вътрешни колегиуми по теми, включващи диагностика, профилактика, диспансеризация и противоепидемични мерки при паразитозите. В курсове за следдипломно обучение в НЦЗПБ са преминали 32 лекари и биолози както от системата на РЗИ, така и от СМДЛ.

Здравно-промотивна дейност. През 2019 специалистите паразитолози са участвали в радио- и телевизионни предавания с различна тематика – ехинококоза, геохелминтози, трихинелоза, малария и контактни паразитози по местните и централни медии. Проведени са здравно-информационни беседи сред деца, родители и жители на различни населени места. Сред населението са разпространявани листовки във връзка с контрола на ехинококозата, трихинелозата и внасяните тропически паразитози. Чрез интернет страницата на РЗИ се предоставя на гражданите актуална информация за заминаващи и завръщащи се от тропически страни, материали за начините на заразяване с местни паразитози и тяхната сезонност. Осъществени са публикации в местен и национален печат с различна паразитологична тематика.

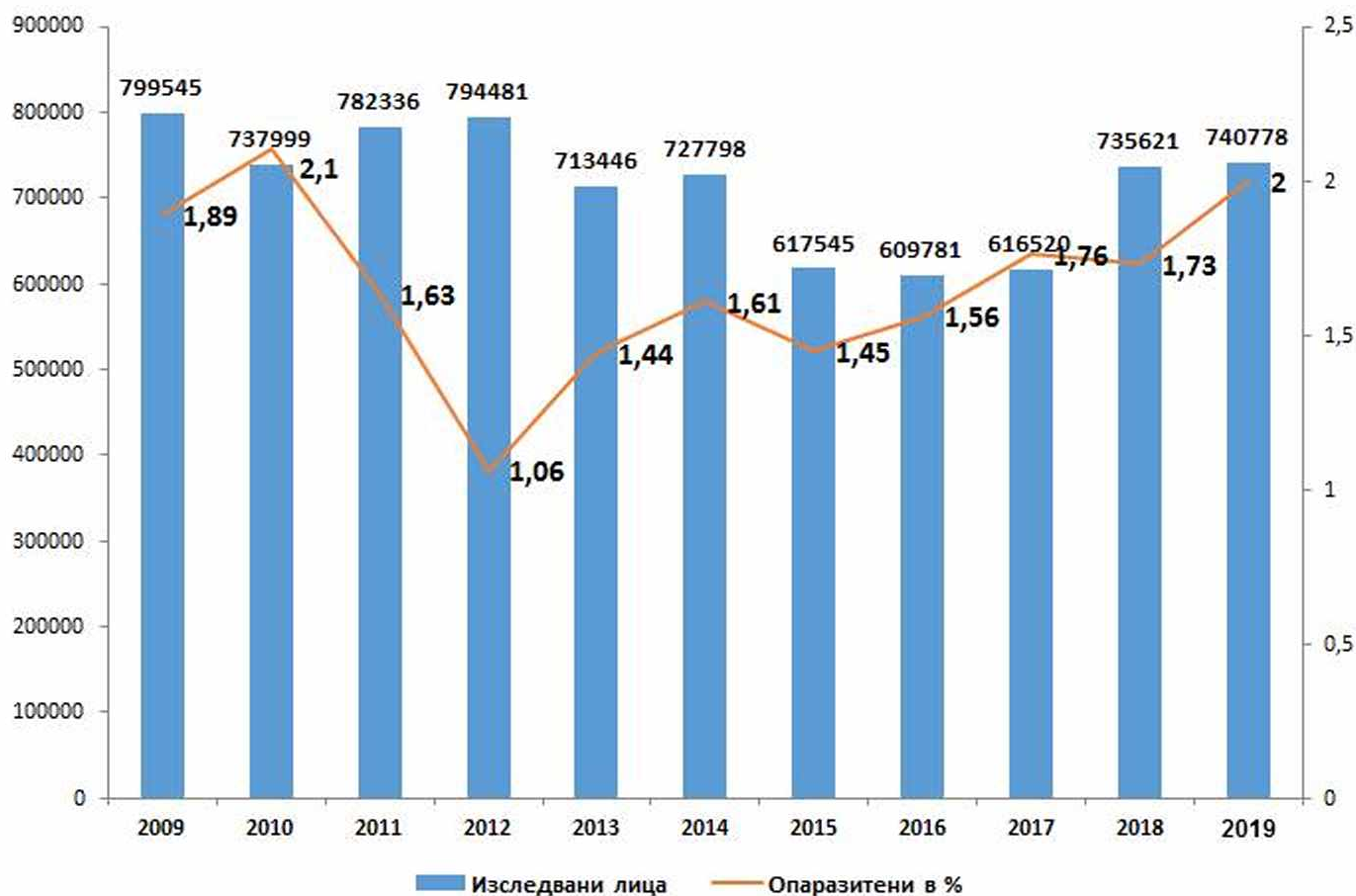
ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Екстензитетът на паразитната заболяемост в РБългария в последните години нараства, като особено това е показателно по отношение на някои от контактните чревни хелминтози – ентеробиоза, трихоцефалоза, хименолепидоза. Въпреки усилията на специалистите – паразитолози и диагностицирането на значителен контингент опаразитени, за ограничаване на разпространението на тези заболявания е необходимо засилване на здравно-промотивната дейност, както и спазване на контролните мерки, залегнали в наредбите и ежегодните указания на МЗ за дейността на РЗИ.

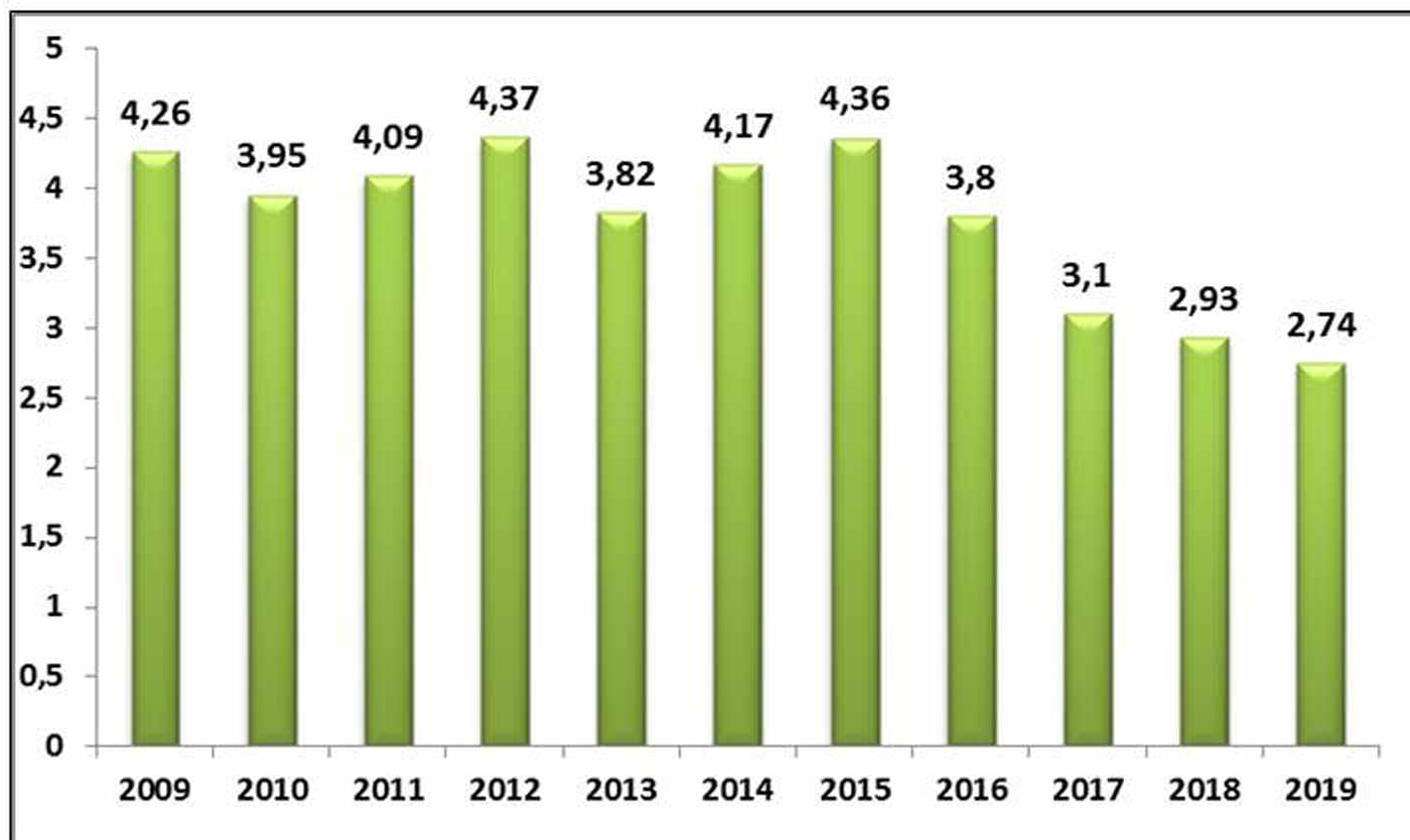
По отношение на епидемиологичния надзор трябва да се подобрява регистрацията на паразитозите, включени в Наредба 21 (ДВ бр. 62/2005 г.) и попълването на картите за епид. проучване да е регулярно и точно. Съобщаването на случаите в НЦОЗА и данните в годишните отчети на РЗИ се разминават всяка година,

което до голяма степен затруднява авторския колектив при коректното анализиране на данните.

Приложение 1. Общ брой изследвани лица и средна опаразитеност на населението за периода 2009-2019 г. в % (15 136 лица)

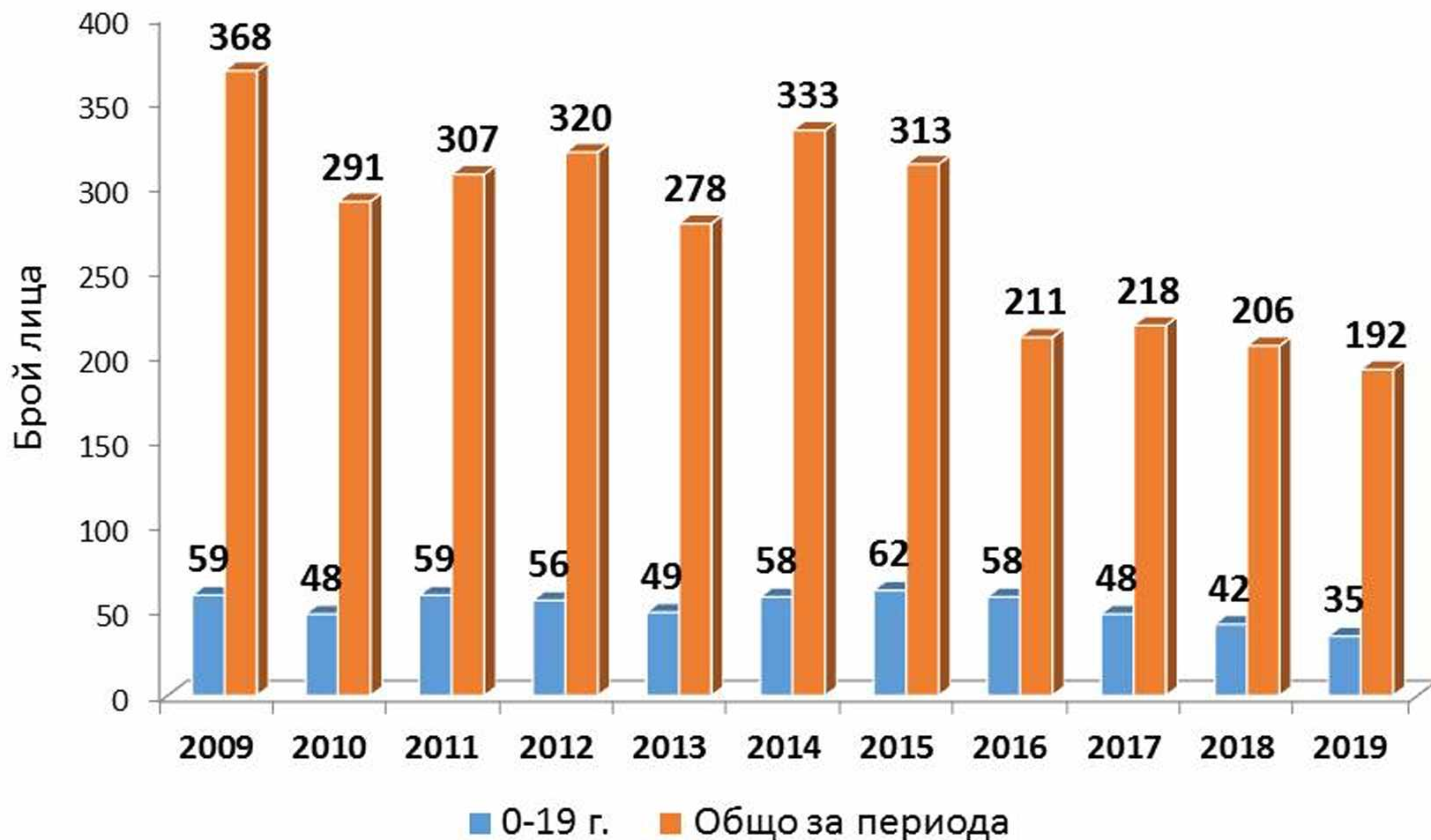
Приложение 2. Заболяемост от ехинококоза сред населението в България на 100 000 (2009 – 2019 г.)

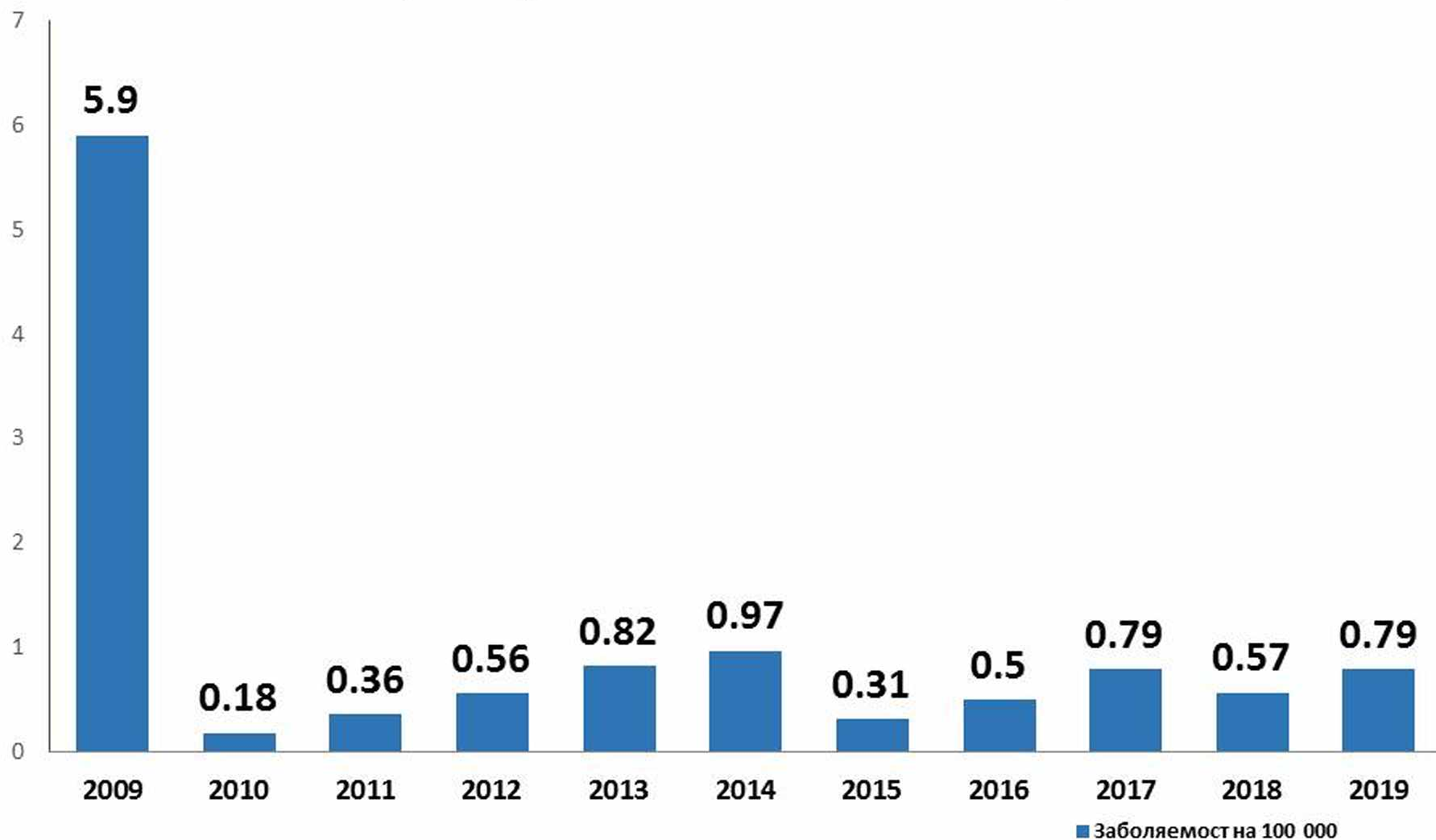
Приложение 3. Първични случаи и постоперативни рецидиви на ехинококоза (2008-2019 г.) n = 192

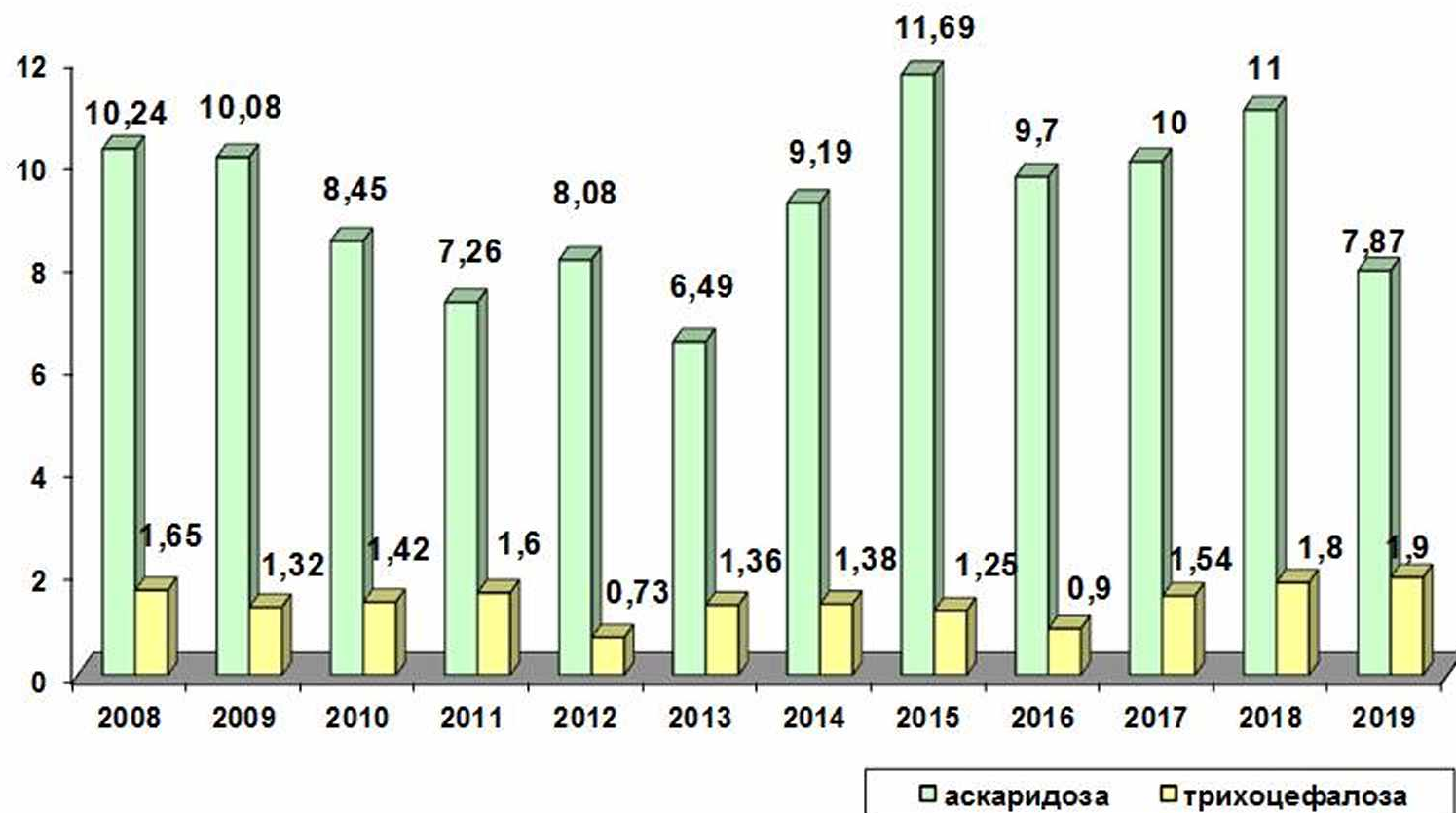
Приложение 4. Ехинококозата в детско - юношеската възраст (2009-2019 г.)

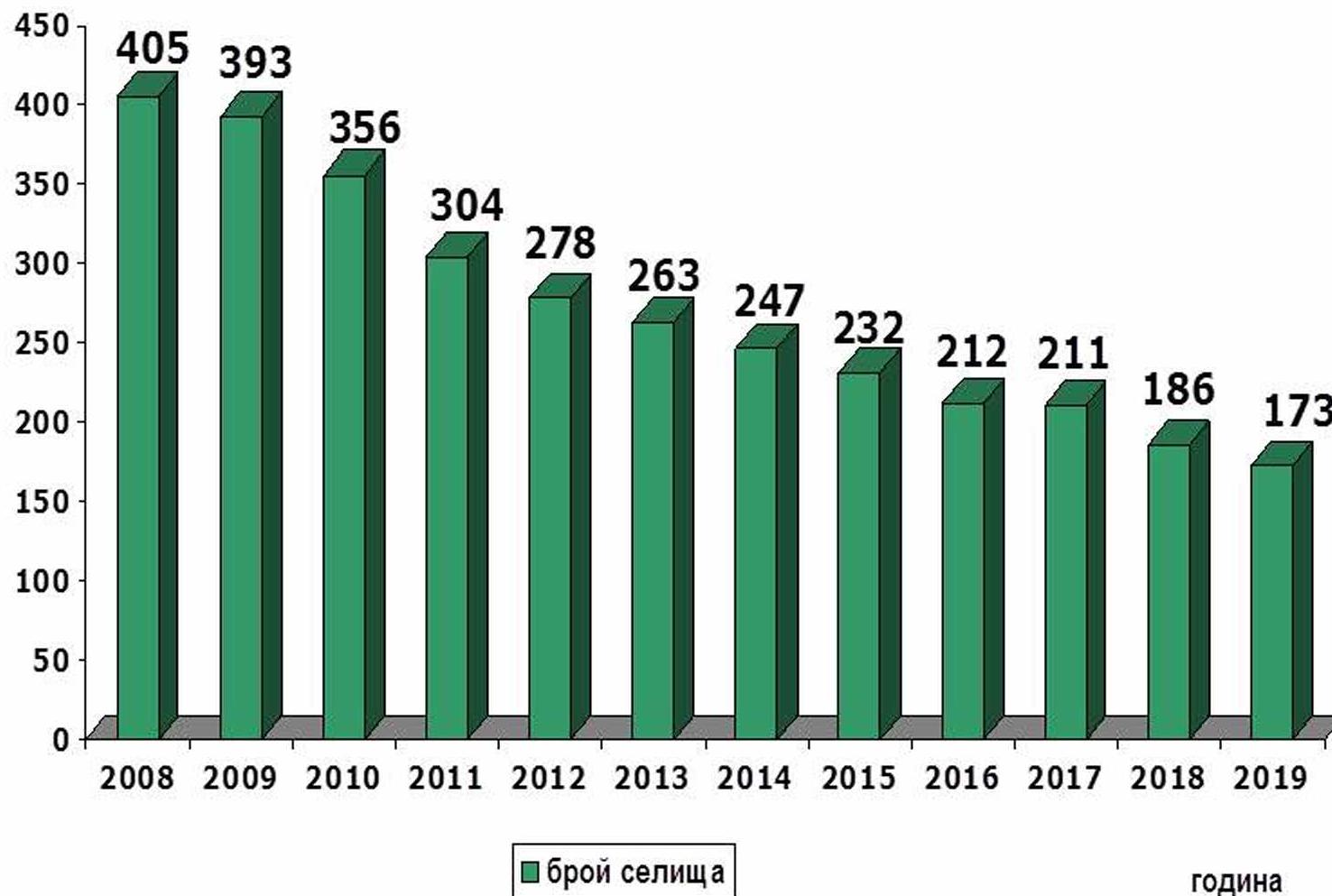
Приложение 5. Динамика на заболяемостта от трихинелоза за периода 2009-2019 г. (5 взрива – 55 заболяели)

Приложение 6. Състояние на геохелминтозите за периода 2008-2019 г. (на 100 000)

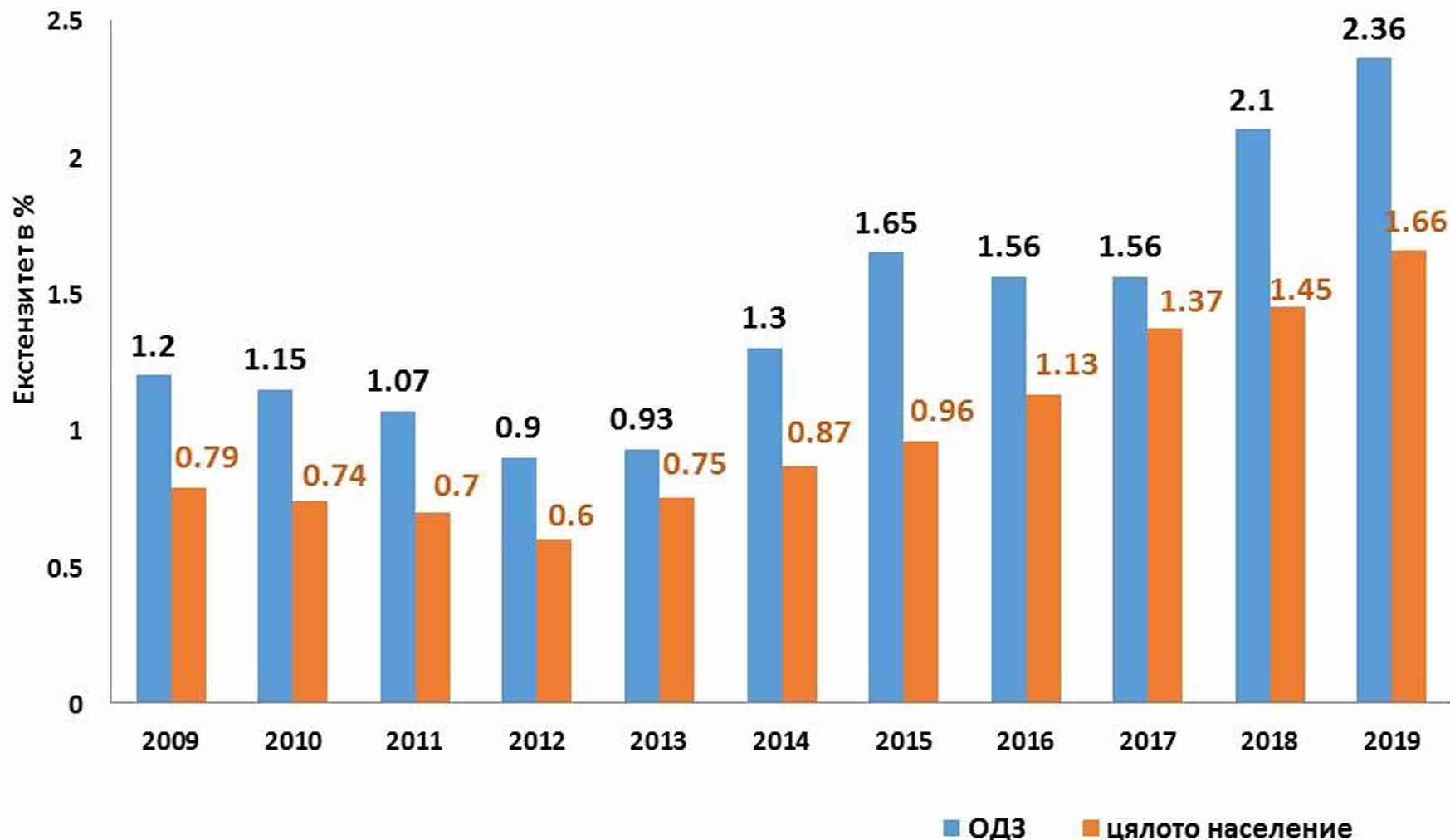

Приложение 7. Ендемични за аскаридоза селища в България (2008 - 2019 г.)

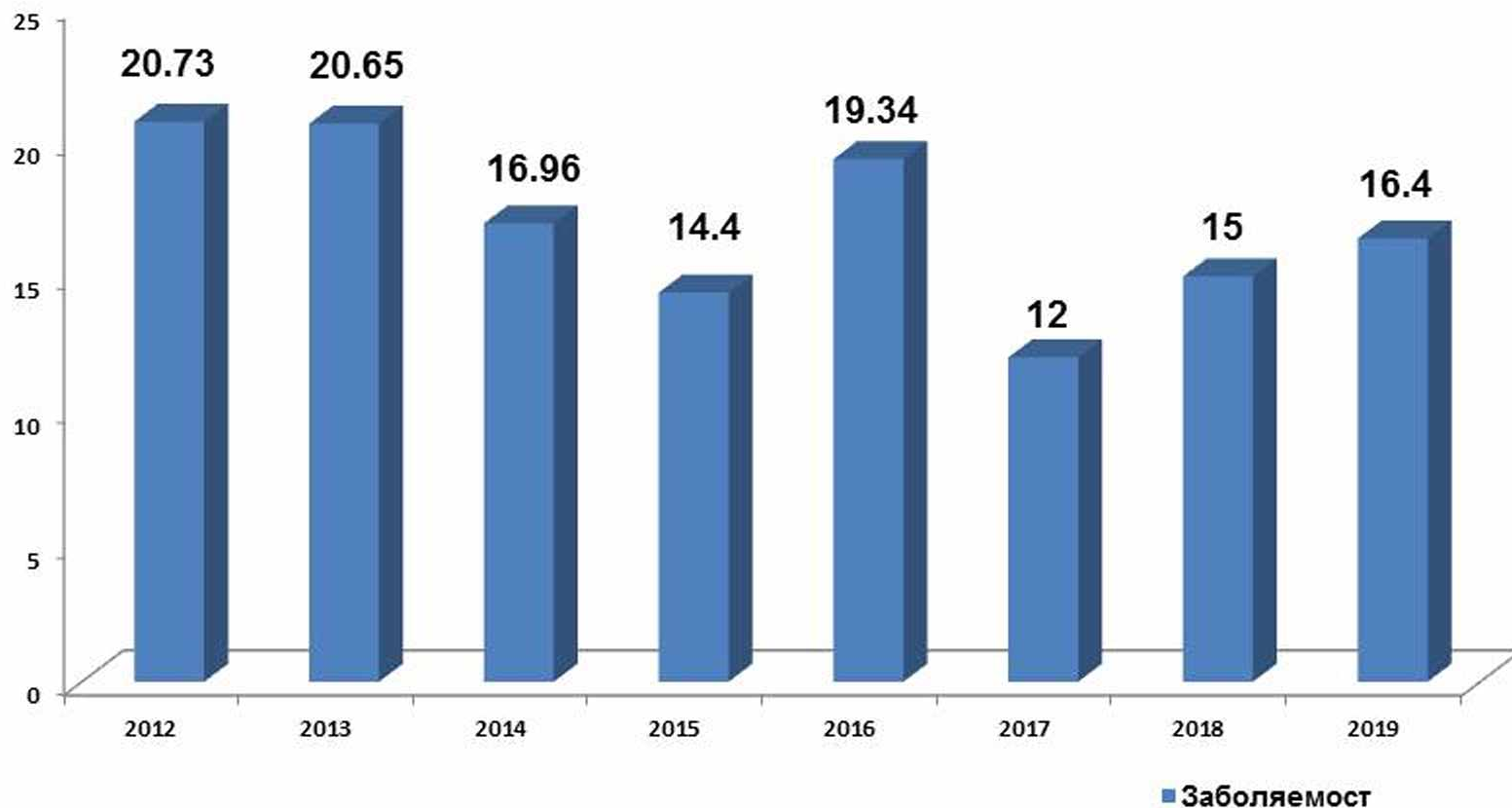

Приложение 8. Динамика на екстензитета на ентеробиозата (2009 - 2019 г.)

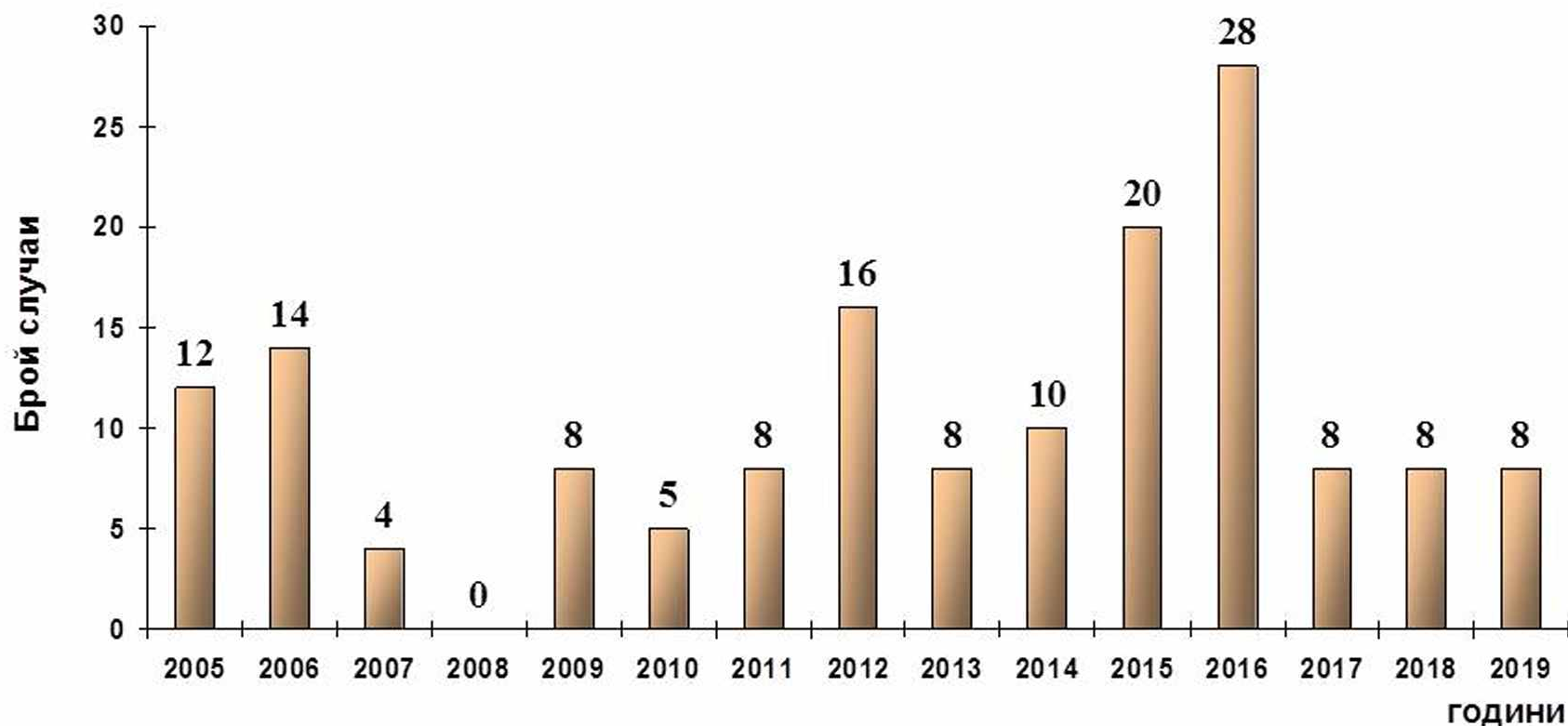
Изследвани – 464 762 лица, от които 7 705 положителни
Детски колективи – 163 879 деца с 3 509 диагностицирани

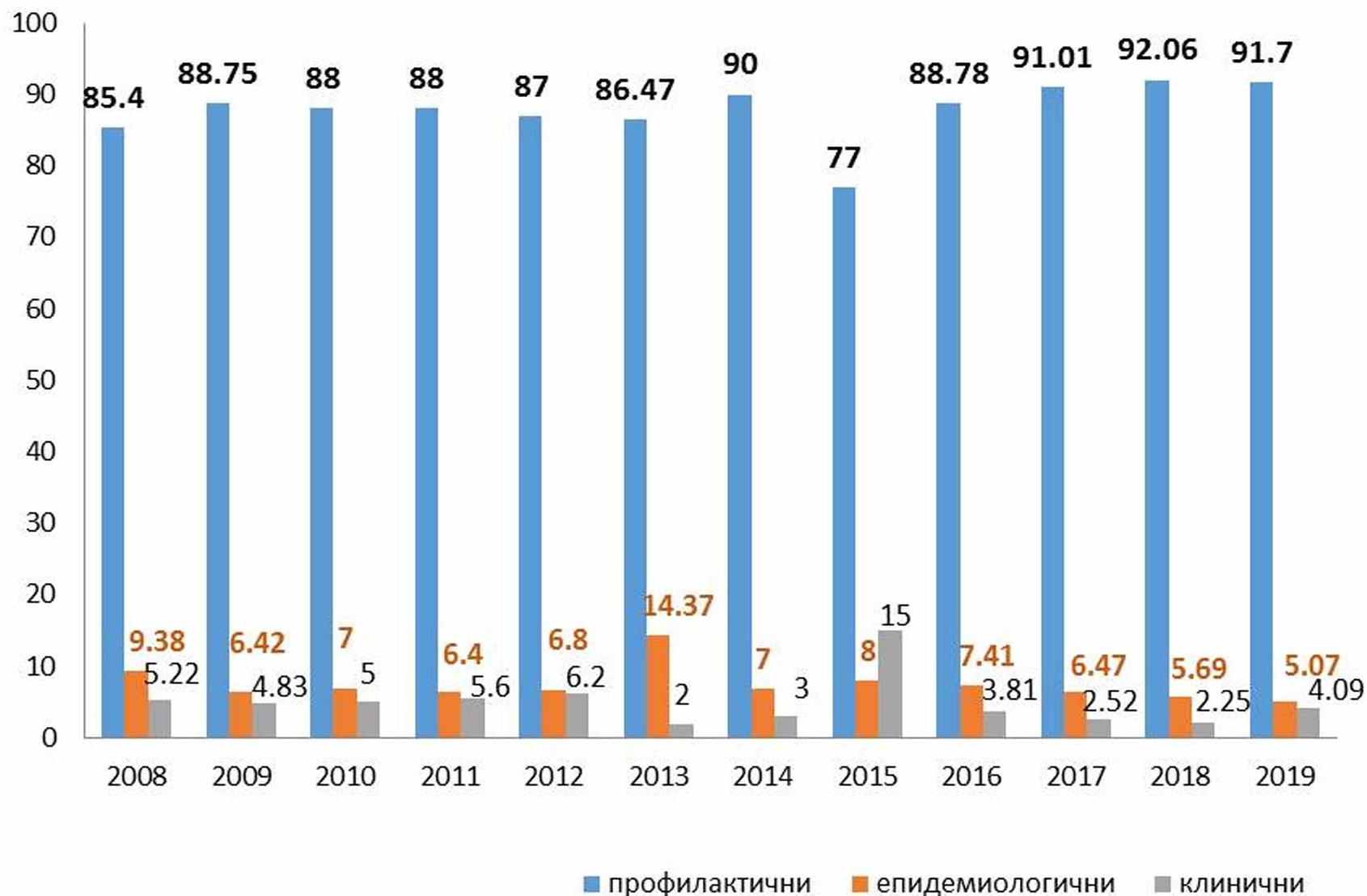
Приложение 9. Обща заболяемост от гiardиаза 2012-2019 г. (на 100 000)

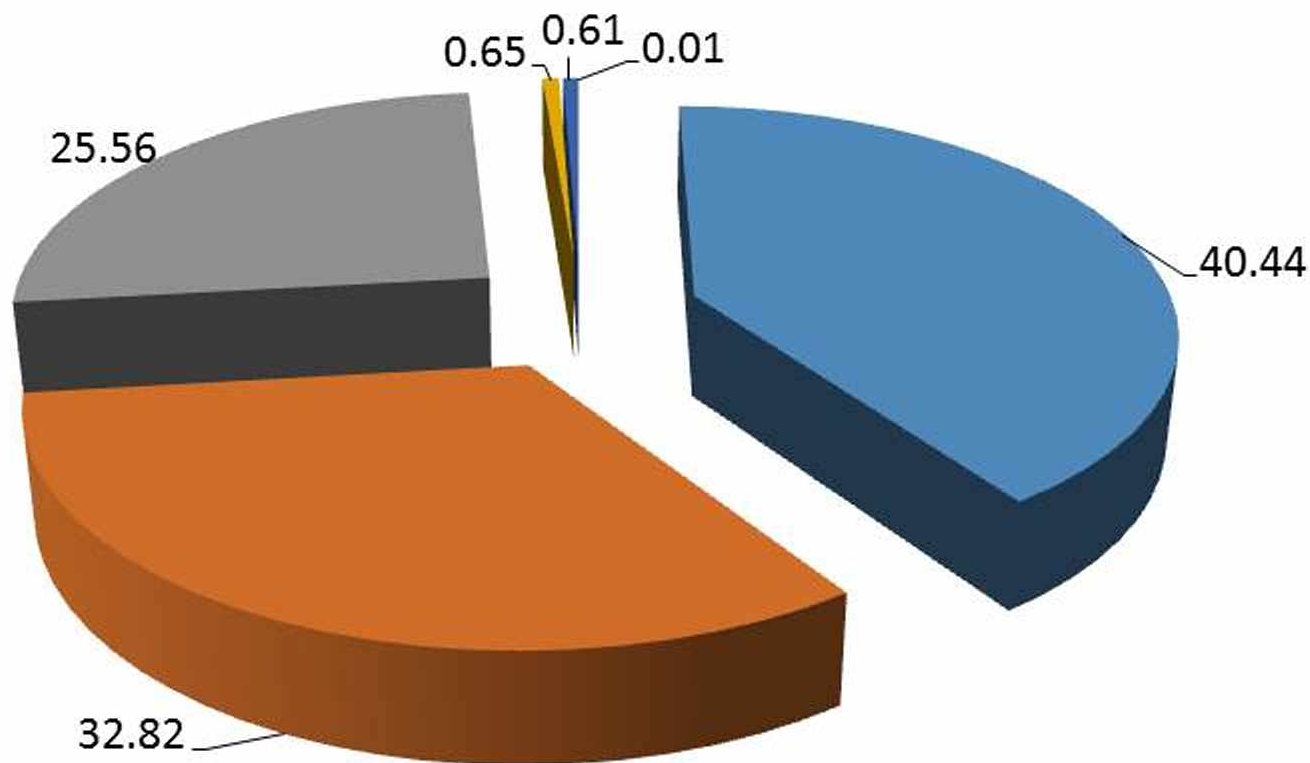
Приложение 10. Динамика на внесената малария в България (2005 - 2019 г.)

Приложение 11. Сравнение на относителния дял на изследваните лица по показания (2008-2019 г.)

Приложение 12. Разпределение на анализите, извършени с морфологични методи в % (2019 г.) (n = 1 345 220)

■ Нативни ■ Перианални ■ Хелминтообогатителни ■ Оцветителни ■ Други ■ Културелни